

เรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในอีสาน: การยึดแบบแผนดั้งเดิม การปรับตัว และการผสมผสานทางวัฒนธรรม

House of the Lao Vieng Ethnic Group in the Northeast: Traditional Preservation, Adaptation and Cultural Interaction.

การุณย์ ศุภมิตรโยธิน*

Karun Suphamityotin

Received : 2019-04-25

Revised : 2019-04-26 - 2019-07-10

Accepted : 2019-07-11

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของไทย ผ่านการแสดงออกทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ โดยศึกษาเปรียบเทียบเรือนกรณีศึกษาในจ.นครราชสีมา และ จ.มหาสารคาม เทียบกับเรือนลาวเวียงจันทน์ ทำการวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผล โดยอ้างอิงข้อมูลจากการลงพื้นที่และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า เรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในจ.นครราชสีมา และจ.มหาสารคาม มีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์ รวมถึงการใช้พื้นที่ ทั้งนี้ เรือนลาวเวียงมหาสารคาม มีความคล้ายคลึงกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์มากกว่า โดยเฉพาะโครงสร้างระบบการติดตั้งฝา ตำแหน่งประตู และการใช้พื้นที่ นอกจากนี้ เรือนของกลุ่มลาวเวียงในจ.นครราชสีมาช่วงแรกที่มีอายุมากกว่า 100 ปี มีหลักฐานที่แสดงถึงการยึดแบบแผนดั้งเดิมไว้หลายประการ และพบโครงสร้างบางจุดที่เหมือนกับโครงสร้างของเรือนลาวเวียงจันทน์ รวมถึงการยึดขนบธรรมเนียมการใช้วัสดุก่อสร้างชนิดเดิม แต่ในขณะเดียวกันได้มีการปรับตัว โดยคลี่คลายรูปแบบและผสมผสานแบบแผนวัฒนธรรมไทยโคราชเข้ามาเป็นส่วนประกอบ และสร้างลักษณะเฉพาะบางประการขึ้น ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมการอยู่อาศัยให้กลมกลืนกับบริบทพื้นที่ เพื่อการดำรงเผ่าพันธุ์ โดยธำรงรักษาจิตวิญญาณ เชื้อ ขนบธรรมเนียม และยึดแบบแผนดั้งเดิม อันเป็นรากเหง้าทางชาติพันธุ์ของตนไว้บางส่วน แล้วนำรูปแบบทางวัฒนธรรมไทยโคราชของชนชั้นปกครองซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่มาผสมผสานได้อย่างกลมกลืน

ABSTRACT

This article analyzes the cultural intercourse of Lao ethnic groups that settled in the northeast of Thailand through the expression of architecture and space utilization. A comparative case study was conducted in Nakhon Ratchasima and Mahasarakham, then compared with the Lao

* คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา นครราชสีมา30000

* Faculty of Industrial Technology Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima 30000 Thailand
Corresponding author E-mail: karun_innk@yahoo.com

(บทความนี้ปรับปรุงจากบทความที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ “โสมภูมิ” ครั้งที่ 4 ประจำปี 2562 วันที่ 13 มิถุนายน 2562 ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

traditional house in Vientiane. Finally, the data was analyzed, discussed and summarized using historical data. The study indicated that the houses of the Lao Vieng ethnic group in Nakhon Ratchasima and Mahasarakham have some characteristics similar to the Lao traditional housing patterns in Vientiane. Houses of Lao Vieng Mahasarakham are similar to the Lao style in Vientiane, especially in structure, wall system, the position of doors and the use of space. There is evidence of Lao traditional preservation in houses of the Lao Vieng Nakhon Ratchasima for more than 100 years such as the structure and materials. However, they have combined the Korat house pattern and created some characteristics. This phenomenon reflects the cultural adaptation of living in harmony between maintaining the ethnicity, the faith and the tradition and blend it with the Thai Korat culture, which is the dominant group in the area.

คำสำคัญ: เรือนโคราช ลาวเวียง การยึดแบบแผนดั้งเดิม การปรับตัว การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

Keywords: Korat house, Lao Vieng, Traditional preservation, Adaptation, Cultural interaction

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง ซึ่งนับวันมีจำนวนลดน้อยลงเนื่องจากถูกรื้อถอนและปล่อยร้างอย่างต่อเนื่อง จากวิกฤตการณ์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสำรวจและรวบรวมข้อมูลเรือนเหล่านั้นในมิติต่างๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่จะช่วยให้นักวิชาการ สถาปนิก นักอนุรักษ์ และบุคคลทั่วไปมีความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญมากขึ้น นำไปสู่การสืบสานและอนุรักษ์ต่อไป ก่อนที่ข้อมูลเหล่านั้นจะสูญหายไปจนยากที่จะย้อนกลับไปศึกษาได้ ทั้งนี้ จากข้อมูลสถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับเรือนลาวเวียงในภาคอีสานของนักวิชาการที่ผ่านมาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษาเฉพาะพื้นที่ซึ่งเน้นการอธิบายลักษณะทางสถาปัตยกรรม คติความเชื่อ ประเพณีการปลูกสร้างและการอยู่อาศัย เช่น บทความของ สมชาย นิลอาธิ (Nilathi, 1987) สุวิทย์ จิระมณี (Jiramanee, 2002) วิจิต คลังบุญครอง และ ไพโรจน์ เพชรสังหาร (Klangboonklong & Phechsunghan, 1987) 2) การศึกษาในพื้นที่และเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม เช่น บทความของ วันดี พินิจวรสิน (Pinijvarasin, 2012) จากการศึกษาที่ผ่านมายังขาดการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่และเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือน

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเรือนพักอาศัยและการใช้พื้นที่ระหว่างกลุ่มลาวนอกและลาวในในพื้นที่ภาคอีสาน ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านตำแหน่งที่ตั้ง บริบทการเมืองและสังคมวัฒนธรรม โดยเลือกพื้นที่กรณีศึกษาบริเวณ จ.นครราชสีมา และ จ.มหาสารคาม ซึ่งเป็นคนกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งที่มาก่อนการอพยพ และย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนลาวเวียงบริเวณที่ราบลุ่มเวียงจันทน์ซึ่งเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มลาวเวียง โดยชี้ให้เห็นถึงความเหมือนหรือความแตกต่าง รวมถึงอภิปรายและสรุปผลประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายว่าลาวเวียงทั้งสองกลุ่มมีการปรับตัวอันเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่อย่างไร ยึดแบบแผนดั้งเดิมได้ไ้บ้าง มีการคลี่คลายและผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับบริบทพื้นที่อย่างไร อะไรเป็นเหตุปัจจัยที่

ทำให้เกิดสิ่งนั้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นรวมถึงขยายองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้ชัดเจนและกว้างขวางยิ่งขึ้น

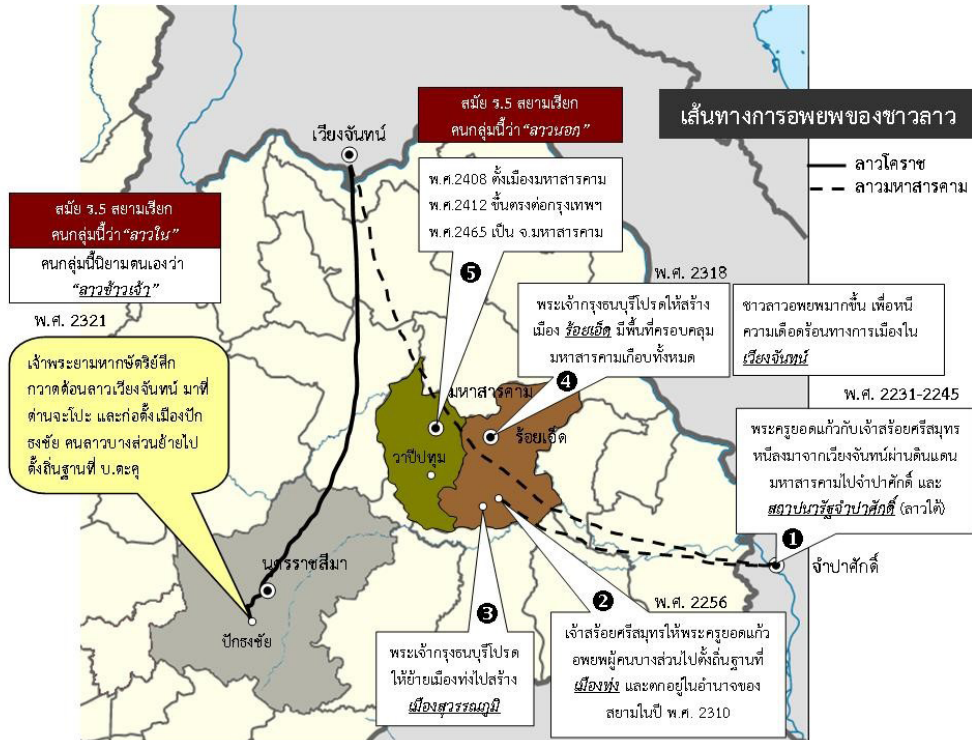
ภูมิหลังกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในพื้นที่การศึกษา

ลาวเวียงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งอยู่อาศัยกันเป็นจำนวนมากบริเวณริมแม่น้ำโขงและแถบที่ราบลุ่มเวียงจันทน์ โดยมีเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงนับตั้งแต่ราชอาณาจักรล้านช้างแตกแยกเป็น 3 ส่วน คือ อาณาจักรลาวหลวงพระบาง ลาวเวียงจันทน์และลาวจำปาสัก อันเนื่องมาจากปัญหาราชวงศ์ล้านช้างแก่งแย่งราชสมบัติกัน อีกทั้งการเกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายใน ทำให้อาณาจักรล้านช้างตกเป็นเมืองขึ้นของราชอาณาจักรสยามในปี พ.ศ. 2321 ส่งผลให้ชาวลาวเวียงอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ ของสยาม ซึ่งการอพยพนั้นเกิดขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ราชวงศ์และขุนนางลาวนำสมัครพรรคพวกเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อกษัตริย์สยาม 2) การถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกเพื่อเพิ่มกำลังคน สร้างฐานอำนาจและเศรษฐกิจให้กับสยาม เป็นการลดฐานกำลังของเวียงจันทน์ (Themeeyaphan, 1987, p. 92) ทั้งนี้ ในทัศนะของราชอาณาจักรสยามจัดแบ่งชาวลาวที่อพยพเข้ามาเป็น 2 กลุ่ม โดยยึดเอาการตั้งถิ่นฐานในระหว่างสงครามและทำเลที่ตั้งใกล้กับกรุงเทพฯ เป็นสำคัญ ได้แก่ “ลาวนอก” หมายถึง หัวเมืองลาวเหนือ ลาวพวน ลาวตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงลาวกลาง ส่วน “ลาวใน” หมายถึง คนลาวที่ถูกกวาดต้อนในยามสงครามและไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่หัวเมืองชั้นในของสยาม รวมถึงเมืองนครราชสีมา (Samutkup, Kitiasa, Teekuntikula, & Suraphinij, 1997, p. 147)

กลุ่มลาวเวียง อ.ปັกธชัย จ.นครราชสีมา (ในบทความจะเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ลาวเวียงโคราช”) ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2321) โดยตั้งถิ่นฐานบริเวณหมู่บ้าน ตะคุ บ้านแดง บ้านคอนสาร บ้านอุโลก และบ้านโนนรัง ซึ่งพวกเขาได้นิยามตนเองว่า “ลาวข้าเจ้า” เพื่อเป็นการแบ่งแยกความแตกต่างของตนจากกลุ่มลาวนอก โดยอาศัยลักษณะทางภูมิศาสตร์การเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งถือว่าตนอยู่ในพระราชอาณาเขตของราชอาณาจักรสยามที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่กรุงเทพฯ และแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในท้องถิ่นที่รับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก เช่น ไทยโคราช ชาวสยามในภาคกลางและชนชั้นนำในราชสำนักที่กรุงเทพฯ เป็นการเลี่ยงที่จะกล่าวถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ลาว เพื่อต่อรองทางวัฒนธรรมและมิติทางประวัติศาสตร์การเมือง เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานมีความสัมพันธ์กับการเมืองทหาร อีกทั้งเป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในการอยู่อาศัยกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีความแตกต่างกันด้านชาติพันธุ์ (Samutkup, et al., 1997, pp. 128-130)

ส่วนกลุ่มลาวเวียง บ้านแคน อ.วาปีปทุม และบ้านตลาดเหนือ อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม (ในบทความจะเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ลาวเวียงมหาสารคาม”) เป็นกลุ่มคนที่สันนิษฐานว่ามีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มลาวเวียงที่ตั้งรกรากอยู่แถบจ.ร้อยเอ็ด และ จ.มหาสารคาม ซึ่งมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทั้งนี้ กลุ่มลาวเวียงดังกล่าวอพยพมาในช่วง พ.ศ. 2231-2245 ซึ่งพระครูยอดแก้วกับเจ้าสร้อยศรีสมุทรหนีภัยสงครามและความขัดแย้งภายในราชอาณาจักรลาวจากเวียงจันทน์ผ่านดินแดนมหาสารคามไปสถาปนารัฐจำปาศักดิ์ (ลาวใต้) ในปี พ.ศ. 2256 ต่อมาเจ้าสร้อยศรีสมุทรให้พระครูยอดแก้วอพยพผู้คนบางส่วนไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองท่ง และตกอยู่ในอำนาจของสยามในปี พ.ศ. 2310 พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ย้ายเมืองท่งไปสร้างเมืองสุวรรณภูมิในปี พ.ศ. 2318 และโปรดให้สร้างเมืองร้อยเอ็ดซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมมหาสารคามเกือบทั้งหมด ในเวลาต่อมาชาวลาวอพยพมาขึ้นเพื่อหนีความเดือดร้อนทางการเมืองในเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. 2408 จึงก่อตั้งเมืองมหาสารคามขึ้น และถูกยกฐานะเป็น จ.มหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2465 (Wongtes, 2012, p. 67-81) แม้ว่าคนลาวเวียงกลุ่มนี้จะอยู่ภายใต้การปกครองของสยามแต่พวกเขามีอิสระในการปกครองกิจการภายในของตนเอง อันเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษารูปแบบวัฒนธรรมความเชื่อ ขนบประเพณี ตลอดจนค่านิยมของสังคมของตนเอง โดยที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมสยามไม่เข้าไปแทรกแซง (Themeeyaphan, 1987, p. 93)

อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มได้อยู่อาศัยและผ่านพัฒนาการทางด้านการเมืองและสังคม จนกลายมาเป็นคนไทยบังคับสยามมาจนถึงปัจจุบัน ภายหลังที่สยามได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส (พ.ศ. 2436) และจัดตั้งเป็นรัฐชาติไทยสมัยใหม่ โดยแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนกลางไปประจำอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 พื้นที่การศึกษาและเส้นทางอพยพ

กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบลักษณะการปรับตัวของชาวลาวเวียง 2 กลุ่ม ที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานต่างถิ่นที่มีความแตกต่างกันทางด้านการปกครองและสภาพบริบทสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาทางเรือนพักอาศัยและวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ การวิเคราะห์และอภิปรายผลอาศัยแนวคิดทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ประกอบกับข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้ การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มที่มีกระบวนการขั้นตอน การปรับตัวนี้เป็นการรักษาเผ่าพันธุ์และกลุ่มสังคมวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ Cohen ได้เสนอข้อคิดไว้ว่า “การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปกรรมและสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตความเชื่อ” (Pongsapit, 2006, p. 17 cited in Cohen, 1968) การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นพิจารณาลักษณะการปรับตัวของชาวลาวเวียงทั้งสองกลุ่มผ่านลักษณะสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ภายในเรือนพักอาศัย อนึ่ง การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีทั้งลักษณะที่สอดคล้องและขัดแย้งกัน ถ้าวัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกันพอยอมรับซึ่งกันและกันได้ การปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในรูปแบบสันติวิธี ซึ่งมีหลายลักษณะ อาทิเช่น การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างคนสองกลุ่มที่มี

สังคมวัฒนธรรมแตกต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ในกรณีที่สังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน กลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกันอาจมีการแลกเปลี่ยนกันได้ ถ้าวัฒนธรรมสองชุดถูกผสมรวมกันเป็นชุดเดียวไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากันก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจของฝ่ายที่มีอำนาจ นอกจากนั้น ตำแหน่งที่ตั้งและความใกล้เคียงจากศูนย์กลางการปกครองมีผลต่อระดับการปฏิสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน กลุ่มคนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจมักจะรับวัฒนธรรมหลักของรัฐ (Domain culture) และผสมกลมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก ซึ่งยินดีถูกกลืนโดยกลุ่มอำนาจ แต่กลุ่มที่อยู่ห่างไกลอำนาจรัฐมักมีความต้องการธำรงวัฒนธรรมเดิมของตนอยู่แต่ก็ยอมรับวัฒนธรรมหลักด้วยในบางเรื่อง (Pongsapit, 2006, pp. 18-20)

การเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง และชุมชนกรณีศึกษา

การเก็บข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง: การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจจริงวัด บันทึกภาพ เรือนกรณีศึกษาจำนวน 2 หลัง ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านอุโลกโนนรัง ต.ตะคุ อ.ปทุมธานี จ.นครราชสีมา พร้อมสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ภายในเรือนในอดีต เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์รูปลักษณ์ (Morphological analysis) โดยค้นหาลักษณะร่วมลักษณะเฉพาะ แล้วนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative analysis) กับเรือนกรณีศึกษาอีก 2 หลังที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านแคน อ.วาปีปทุม และบ้านตลาดเหนือ อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม (ภาพที่ 2) ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับแหล่งที่มาก่อนการอพยพ จากนั้นจึงย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์ ซึ่งนักวิจัยชาวฝรั่งเศสได้ศึกษาสำรวจบันทึกไว้เป็นเอกสาร เพื่อค้นหาว่าทั้งสองกลุ่มมีการยึดแบบแผนดั้งเดิมหรือนำสัณฐานทางวัฒนธรรมเดิมของตนติดตัวมาด้วยหรือไม่ และเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนโคราชเพื่อชี้ให้เห็นว่ากลุ่มลาวเวียงโคราชมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมหลักอย่างไร โดยมุ่งประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ ได้แก่ การกำหนดทิศทางเรือน พื้นที่ใช้สอย การวางผังเรือน การกำหนดทางเข้าและทางสัญจร ขนาดสัดส่วนเรือน วัสดุ โครงสร้าง องค์ประกอบและการตกแต่ง รวมถึงวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ภายในเรือน สุดท้ายจึงอภิปรายและสรุปผล ทั้งนี้ การเลือกเรือนกรณีศึกษาเป็นกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาเฉพาะเรือนที่ยังคงรูปลักษณ์ตามแบบแผนของเรือนลาวเวียงจันทน์ไว้อย่างชัดเจนและมีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางสถาปัตยกรรมน้อยที่สุด ซึ่งพิจารณาทั้งเรือนที่ตั้งอยู่ในชุมชนในปัจจุบันและเรือนที่เคยปรากฏในพื้นที่ชุมชนมาก่อนที่ได้รับการบันทึกไว้เป็นเอกสารและภาพถ่าย สำหรับข้อมูลที่เก็บบันทึกเพื่อนำมาวิเคราะห์มี 2 ส่วน คือ ข้อมูลด้านกายภาพสถาปัตยกรรม ซึ่งใช้วิธีการสำรวจจริงวัดและบันทึกภาพ และข้อมูลทางด้านสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ โดยพิจารณาจากตัวแปรทางสังคม (Social codes) ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรที่ปรากฏชัดเจน (Explicit) และตัวแปรที่แสดงนัย (Implicit) ควบคู่กันไป (Lawrence, 1990, p. 225) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต

ชุมชนกรณีศึกษา: เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มลาวเวียง 2 กลุ่ม ที่อพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ต่างถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้านการปกครองและบริบทสังคมวัฒนธรรม จึงกำหนดเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ราชอาณาจักรสยามแบ่งคนเชื้อสายลาวเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มลาวนอก (กลุ่มคนลาวส่วนใหญ่ที่ตั้งรกรากแถบที่ราบสูงอีสานและลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีสิทธิในการควบคุมและปกครองตนเอง) และกลุ่มลาวใน (กลุ่มคนลาวที่

ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยศึกตามหัวเมืองต่างๆ ของสยาม ซึ่งตกอยู่ภายใต้การควบคุมของหัวเมืองนั้น) การที่ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มลาวเวียงมหาสารคามเป็นตัวแทนของกลุ่มลาวนอกและเลือกกลุ่มลาวเวียงโคราชเป็นตัวแทนของกลุ่มลาวในนั้น เนื่องจากทั้งสองกลุ่มมีความชัดเจนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน อีกทั้งยังมีเรือนกรณีศึกษาที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและเป็นชุมชนลาวเวียงที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมลาวได้อย่างชัดเจน ทั้งภาษา คติความเชื่อ รวมถึงจารีตประเพณี ทั้งนี้สาเหตุที่คัดเลือกกลุ่มลาวเวียงมหาสารคามเป็นกรณีศึกษาถึง 2 ชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างกัน ซึ่งได้แก่ ชุมชนบ้านแคน อ.วาปีปทุม และชุมชนบ้านตลาดเหนือ อ.นาเชือก เนื่องจากทั้งสองชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันทางด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือ คนชุมชนบ้านตลาดเหนือเป็นชาวบ้านแคนบางส่วนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานและบุกเบิกพื้นที่ใหม่เพื่อทำเกษตรกรรม เนื่องจากที่ตั้งเดิมมีความแห้งแล้งและมีพื้นที่ทำเกษตรกรรมไม่เพียงพอ ดังนั้นทั้งสองชุมชนจึงมีความคล้ายคลึงกันทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ในขณะที่กลุ่มลาวเวียงโคราชซึ่งได้แก่ชุมชนบ้านอุโลกโนนรัง เป็นกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกและได้รับอิสระให้ตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา (เดิมเรียกว่า “ด่านจะเปื”) ซึ่งในอดีตเป็นด่านสำคัญบนเส้นทางการคมนาคมไปยังเมืองหลวง (กรุงเทพฯ) และเมืองประเทศราชเขมร อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของกองกำลังทหาร จึงทำให้ในระหว่างพัฒนาการของประวัติศาสตร์ มีประชากรหลายกลุ่มชาติพันธุ์มาตั้งรกรากเป็นกลุ่มสังคมวัฒนธรรมกระจายตามพื้นที่ต่างๆ คนลาวเวียงโคราชกลุ่มนี้จึงได้ปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยมีการติดต่อกับเมืองนครราชสีมาและเกิดการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องจนถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

ภาพที่ 2 เรือนกรณีศึกษา

การเปรียบเทียบลักษณะเรือนพักอาศัยและการใช้พื้นที่ของกลุ่มลาวเวียงโคราชและลาวเวียงมหาสารคาม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษากลุ่มลาวเวียงโคราชกับลาวเวียงมหาสารคาม พบว่า มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้ (ภาพที่ 3)

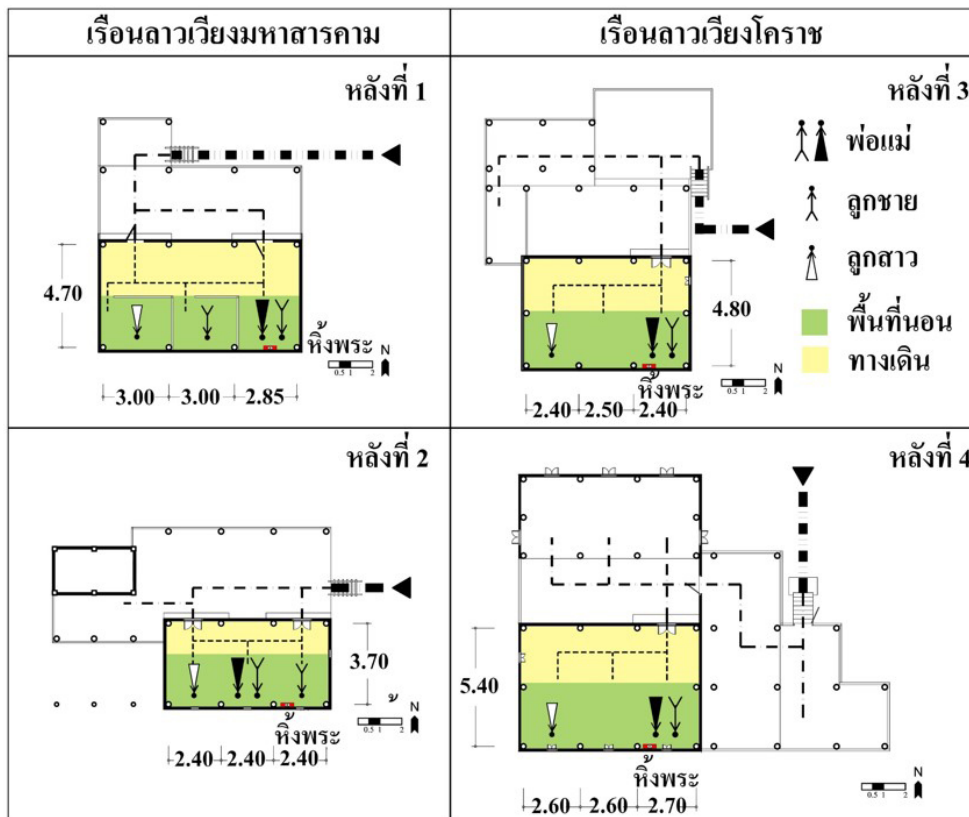
1) **การกำหนดทิศทางและขนาดเรือนนอน:** ทั้งกลุ่มลาวเวียงโคราชและลาวเวียงมหาสารคามมีแบบแผนการวางผังเรือนและกำหนดขนาดเรือนนอนในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ การวางเรือนตามตะวัน (หันด้านสกัดไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก) การจัดวางพื้นที่ใช้สอยตามทางยาวโดยกันฝาแยกพื้นที่ส่วนตัวออกจากส่วนสาธารณะ รวมถึงการกำหนดขนาดเรือนนอนที่มีด้านสกัดที่กว้างและด้านยาวมีขนาด 3 ช่วงเสา (ด้านสกัดกว้าง 4.00-5.00 เมตร ด้านยาวรวม 7.20-7.80 เมตร)

2) **ตำแหน่งประตูและการกำหนดเส้นทางสัญจร:** กลุ่มลาวเวียงมหาสารคามกำหนดทางเข้าเรือนและทางสัญจรภายในเรือนโดยการวางบันไดทางขึ้นไว้ด้านสกัดของระเบียบบริเวณใกล้กับฝาเรือนนอน ซึ่งระเบียบเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายนอกกับภายในเรือนรวมถึงเชื่อมต่อไปยังส่วนต่างๆ แต่กลุ่มลาวเวียงโคราชวางบันไดบริเวณนอกชาน และใช้นอกชานเป็นจุดแรกที่เชื่อมกับพื้นที่ภายนอกและต่อไปยังส่วนต่างๆ ของเรือน นอกจากนั้น กลุ่มลาวเวียงมหาสารคามมักจะกำหนดประตูทางเข้าสองฝั่ง คือ เชื่อมจากระเบียงเข้าส่วนห้องแรก (เปิดใช้งานในช่วงพิธีกรรมและสำหรับบุคคลสำคัญเท่านั้น) และห้องที่สาม ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ประตูนี้เป็นทางเข้าออกหลัก แต่กลุ่มลาวเวียงโคราชกำหนดประตูเข้าเรือนนอนเพียงจุดเดียวบริเวณห้องแรก (ทิศตะวันออก) ซึ่งไม่ว่าเรือนจะตั้งอยู่ฝั่งใดของถนน มักจะกำหนดทางเข้าเรือนไปยังห้องแรกเสมอ

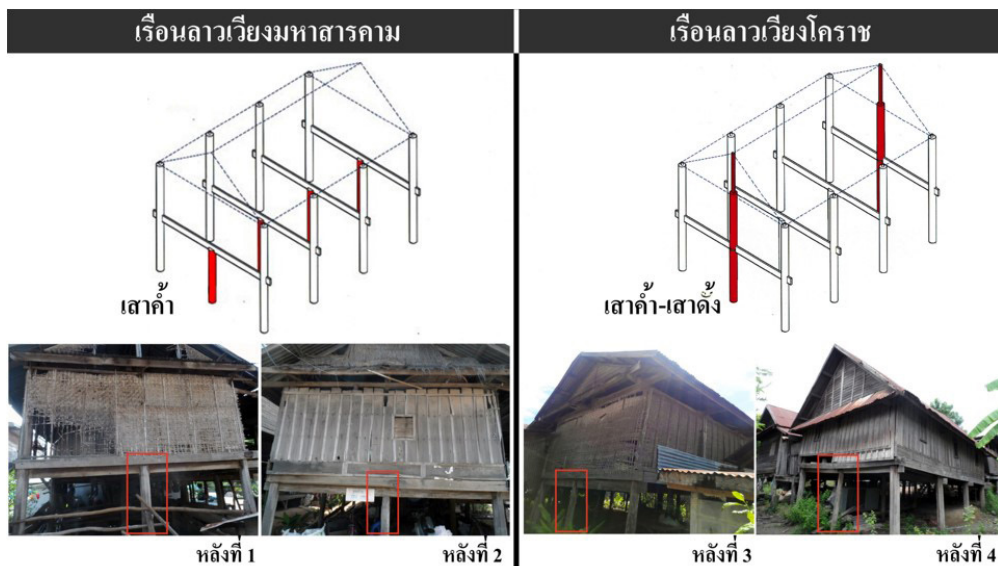
3) **ตำแหน่งหน้าต่าง:** ทั้งกลุ่มลาวเวียงโคราชและลาวเวียงมหาสารคามมีการเจาะช่องหน้าต่างเรือนนอนเหมือนกัน คือ บริเวณด้านสกัดและด้านยาวของเรือนเหนือหัวนอน (ห้องละหนึ่งจุด) นอกจากนั้น รูปแบบหน้าต่างของเรือนบางหลังในกลุ่มลาวเวียงโคราชมีลักษณะการเจาะช่องตามเซนตังคล้ายคลึงกับหน้าต่างของฝัาปรือกรูเซงคำ และมีการตกแต่งตัวบานด้วยดอกจันและอกเลาตามแบบแผนของเรือนโคราช

4) **โครงสร้างเรือนนอน:** เรือนนอนของกลุ่มลาวเวียงโคราชและลาวเวียงมหาสารคามมีเสาค้ำบริเวณกึ่งกลางรอด (คาน) ด้านสกัดเรือนเหมือนกัน แต่เรือนนอนของกลุ่มลาวเวียงโคราชมีเสาดั้งวางตั้งบนรอดขึ้นไปรับอกไก่ด้านบน โดยแยกโครงสร้างกับเสาค้ำ (ภาพที่ 4) นอกจากนั้น เรือนของกลุ่มลาวเวียงโคราชมีลักษณะการเข้าไม้บริเวณหัวเสาเพียงรูปแบบเดียว คือ แบบหัวเทียน (เสียบหัวเทียนทะลุข้อ โดยวางข้อแนวนอน บากปลายข้อเพื่อรับเส) ในขณะที่โครงสร้างหัวเสาเรือนลาวเวียงมหาสารคามหลังที่ 1 มีลักษณะคล้ายคลึงกับหัวเสาของลาวเวียงจันทน์ ส่วนหลังที่ 2 เป็นแบบหัวเทียนเสียบเข้าไปในข้อ แต่แตกต่างจากแบบหัวเทียนของเรือนลาวเวียงโคราช (ภาพที่ 5)

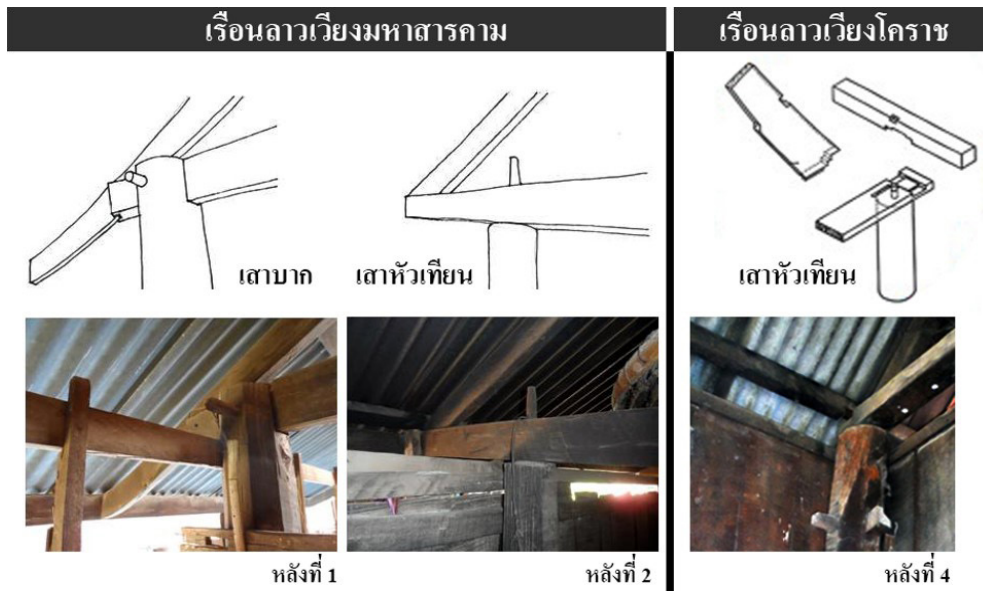
5) **วัสดุและระบบการติดตั้งฝาเรือน:** กลุ่มลาวเวียงมหาสารคามติดตั้งฝาเรือนด้วยไม้ไผ่สานหรือไม้กระดาน โดยยึดติดกับโครงคร่าวไม้ ในขณะที่กลุ่มลาวเวียงโคราชมีการใช้ไม้รวกสานและไม้กระดานเช่นเดียวกัน แต่นิยมประกอบเป็นแผงฝาสำเร็จรูป (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบผังเรือนและการใช้พื้นที่ระหว่างลาวเวียงมหาสารคามกับลาวเวียงโคราช

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบโครงสร้างของเรือนระหว่างลาวเวียงมหาสารคามกับลาวเวียงโคราช

ภาพที่ 5 เปรียบเทียบหัวเสาของเรือนระหว่างลาวเวียงมหาสารคามกับลาวเวียงโคราช

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบฝาเรือนลาวเวียงมหาสารคามกับลาวเวียงโคราช

การใช้พื้นที่: ทั้งกลุ่มลาวเวียงมหาสารคามและลาวเวียงโคราชมีลักษณะการใช้พื้นที่ในการดำเนินชีวิตและประกอบพิธีกรรมเหมือนกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบแผนการใช้พื้นที่ของกลุ่มลาวเวียงจันทน์ ดังนี้ คือ การกำหนดพื้นที่นอนและวางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยกำหนดให้ห้องแรกเป็นพื้นที่วางหิ้งพระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้บนหัวนอน โดยทั่วไปมักจะเป็นที่นอนของลูกชาย ห้องกลางเป็นที่นอนของพ่อแม่ ส่วนห้องในสุดเป็นที่นอนของลูกสาวหรือคู่แต่งงานใหม่ (ซึ่งจะไม่วางสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณนี้ ตามคติความเชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมลาว) (ภาพที่ 3)

เมื่อนำลักษณะสถาปัตยกรรมของเรือนลาวเวียงมหาสารคามและเรือนลาวเวียงโคราชย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์แล้วพบว่า ทั้งสองกลุ่มได้ยึดแบบแผนดั้งเดิมไว้บางส่วน เช่น การวางเรือนตามตะวัน การกำหนดให้เรือนนอนมีด้านสกัดที่กว้าง (เฉลี่ย 4.00-5.00 เมตร) จึงมีเสาตั้งจากพื้นขึ้นไปรับบริเวณกึ่งกลางรอด (คาน) การเจาะช่องหน้าต่างด้านสกัดของเรือนนอน รวมถึงการนำไม้ไผ่หรือไม้รวกมาสานเป็นแผงฝา แต่เป็นที่น่าสนใจว่าเรือนของกลุ่มลาวเวียงมหาสารคามมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมใกล้เคียงกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์มากกว่า โดยเฉพาะการเข้าไม้บริเวณหัวเสา การติดตั้งฝาเรือนด้วยระบบโครงคร่าว และการกำหนดตำแหน่งประตูทางเข้าเรือนนอน 2 จุด บริเวณห้องแรกและห้องสุดท้าย ทั้งนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนลาวเวียงโคราชบางส่วนมีความคล้ายคลึงกับแบบแผนเรือนโคราช เช่น การนำเสาดั้งวางตั้งบนรอด (คาน) เสียบทะลุข้อขึ้นไปรับคอกั๊ก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางโครงสร้างของเรือนโคราช การเข้าไม้บริเวณหัวเสาแบบหัวเทียน โดยบากแปหัวเสาและจันทน์วางประกบกันบนข้อ และการประกอบฝาด้วยระบบสำเร็จรูปซึ่งขนาดฝาแต่ละแผงจะมีขนาดเท่ากับหนึ่งห้องหรือหนึ่งช่วงเสาพอดี นอกจากนี้ ยังพบลักษณะของการคลี่คลายแบบแผนบางอย่าง เช่น การกำหนดประตูเข้าเรือนนอนเพียงจุดเดียวบริเวณห้องแรกฝั่งทิศตะวันออก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่ส่งผลกระทบต่อระบบการสัญจรภายในเรือน อย่างไรก็ตามทั้งสองกลุ่มกำหนดการใช้พื้นที่ภายในเรือนให้เป็นไปตามแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรมลาวไว้เหมือนกัน โดยเฉพาะการกำหนดตำแหน่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บริเวณห้องแรก และการกำหนดตำแหน่งที่นอนของคนในครอบครัว (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบระหว่างเรือนลาวเวียงจันทน์ เรือนลาวเวียงมหาสารคาม เรือนลาวเวียงโคราช และเรือนโคราช

	เรือนลาวเวียงจันทน์*	เรือนลาวเวียงมหาสารคาม	เรือนลาวเวียงโคราช	เรือนโคราช**
ระยะด้านสกัดของเรือนนอน	เฉลี่ย 5.00 เมตร	3.70-4.70 เมตร	4.80-5.40 เมตร	เฉลี่ย 3.60 เมตร
โครงสร้างเรือนนอน	เสาค้ำ	เสาค้ำ	เสาค้ำ-เสาดั้ง	เสาดั้ง
โครงสร้างหัวเสา	หัวเทียนแบบลาว	หัวเทียนแบบลาว	หัวเทียนแบบโคราช	หัวเทียนแบบโคราช
	เสาบาก	เสาบาก		
ตำแหน่งประตู	ห้องแรกและห้องที่สาม	ห้องแรกและห้องที่สาม	ห้องแรก	ห้องกลาง
ตำแหน่งหน้าต่าง	ฝั่งหัวนอนห้องละ 1 จุด	ฝั่งหัวนอนห้องละ 1 จุด	ฝั่งหัวนอนห้องละ 1 จุด	ฝั่งหัวนอนห้องละ 1 จุด
	ด้านสกัดสองฝั่ง	ด้านสกัดสองฝั่ง	ด้านสกัดฝั่งเดียว	ไม่มีหน้าต่างด้านสกัด
	ฝาท้องกลาง (ฝั่งระเบียง)			
การติดตั้งฝาเรือน	โครงคร่าว	โครงคร่าว	ฝาสำเร็จรูป	ฝาสำเร็จรูป
วัสดุฝาเรือน	ไม้ไผ่/ไม้	ไม้ไผ่/ไม้	ไม้รวก/ปรีอ/ไม้	ปรีอ/ไม้
พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์	ห้องแรก	ห้องแรก	ห้องแรก	ไม่กำหนดแน่นอน
ที่นอนลูกสาว	ห้องที่สาม	ห้องที่สาม	ห้องที่สาม	ห้องแรก

ที่มา: * Clement, P. & Clement, C.S. (2003) ** Tansuwanrat, K. (2002).

การอภิปรายและสรุปผล

จากปรากฏการณ์ข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า การที่ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยของกลุ่มลาวเวียงมหาสารคามและลาวเวียงโคราชมีความคล้ายคลึงกับแบบแผนเรือนลาวเวียงจันทน์ ทั้งการกำหนดทิศทางเรือน การกำหนดขนาดเรือนนอน การเลือกใช้วัสดุ องค์ประกอบโครงสร้าง และการใช้พื้นที่ภายในเรือน แสดงให้เห็นถึงการยึดแบบแผนดั้งเดิมของกลุ่มวัฒนธรรมลาวอันเป็นรากเหง้าทางประวัติศาสตร์เอาไว้ ซึ่งเหมือนกันกับกลุ่มลาวเวียงที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานยังบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง โดยเฉพาะกลุ่มลาวเวียงบ้านเลือก จ.ราชบุรี ที่ถูกกวาดต้อนไปในช่วงเวลาเดียวกัน ได้นำลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมเดิมมาใช้ด้วยเช่นกัน (Pinijvarasin, 2012, p. 46) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวลาวเวียงแม้ว่าจะอพยพย้ายถิ่นฐานไปที่ใดก็ตาม พวกเขายังดำรงรักษาจารีตแบบแผนเดิมของคนกลุ่มวัฒนธรรมลาวเอาไว้ อนึ่ง การยึดแบบแผนดั้งเดิมนี้เป็นพฤติกรรมพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์ทุกเชื้อชาติที่นำสัมภาระทางวัฒนธรรมติดตัวไปยังพื้นที่แห่งใหม่ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Dovey (1985) ที่กล่าวไว้ว่า “การโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยย่อมต้องเกิดการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และการสร้างบ้านเรือนในที่ตั้งใหม่จะมีการนำเอาแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมเดิมมาใช้ หากสามารถกระทำได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นบ้าน (sense of home) กลับคืนมา แต่จะกระทำได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสถานที่ตั้งนั้นๆ” (Dovey, 1985 cited in Pinijvarasin, 2012, p. 46) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Rapoport (1969) ที่ว่า “ผู้อพยพได้นำสถาปัตยกรรมของตนติดตัวไปด้วย และยังคงยึดแบบแผนการใช้งานของมัน แม้ว่าจะไม่เหมาะสมกับพื้นที่ใหม่ก็ตาม”

แม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีการยึดแบบแผนดั้งเดิมไว้บางส่วนก็ตาม แต่พวกเขาได้ปรับตัวให้เข้ากับบริบทพื้นที่ใหม่ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มลาวเวียงมหาสารคามสามารถยึดแบบแผนดั้งเดิมของกลุ่มวัฒนธรรมลาวไว้ได้มากกว่า ทั้งการสร้างที่พักอาศัยและการใช้พื้นที่ภายในเรือน โดยเฉพาะการกำหนดตำแหน่งประตูทางเข้าเรือนนอนสองจุดและเส้นทางสัญจรภายในเรือน วิธีการเข้าไม้และองค์ประกอบโครงสร้างต่างๆ รวมถึงระบบการติดตั้งฝาเรือน ในขณะที่กลุ่มลาวเวียงโคราชได้มีการคลี่คลายและผสมผสานแบบแผนของเรือนโคราชเข้าไป ซึ่งเป็นรูปแบบเรือนพักอาศัยที่ได้รับความนิยมของกลุ่มวัฒนธรรมหลัก อาทิเช่น การกำหนดประตูทางเข้าเรือนนอนบริเวณห้องแรกเพียงจุดเดียวซึ่งทำให้เส้นทางสัญจรภายในเรือนมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น การนำองค์ประกอบโครงสร้างบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะของเรือนโคราชเข้ามาใช้ ได้แก่ “เสาดั้ง” โดยใช้ควบคู่กับเสาค้ำซึ่งเป็นองค์ประกอบโครงสร้างของกลุ่มวัฒนธรรมลาว นอกจากนั้นยังนำวิธีการเข้าไม้บริเวณหัวเสาแบบหัวเทียนมาใช้ และการประกอบฝาเป็นแผงสำเร็จรูปตามกลุ่มไทยโคราช ทั้งนี้ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ การนำไม้รวกสาน (ซึ่งเป็นวัสดุที่นิยมใช้กันในกลุ่มวัฒนธรรมลาวแต่ชาวไทยโคราชไม่นิยมนำมาใช้เป็นฝาเรือน) มาประกอบเป็นแผงฝาสำเร็จรูปแล้วตีคิ้วไม้ตกแต่งตามแนวตั้งเว้นช่องเป็นจังหวะคล้ายกับฝาเรือกรูเซงดำ (รูปแบบฝาที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มไทยโคราช) การผสมผสานเทคนิคเชิงช่างเหล่านี้ส่งผลให้เกิดสถาปัตยกรรมลูกผสมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้น

การปรับเปลี่ยนรูปแบบเรือนพักอาศัยของชาวลาวเวียงโคราชนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวโดยการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มวัฒนธรรมหลัก ทั้งนี้ เมื่อวัฒนธรรมหลัก (ไทยโคราช) แพร่กระจายจากศูนย์กลาง (Cultural diffusion) ไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้ว (Cultural interaction) ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกกลุ่มผู้อพยพอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราวหรือยืมวัฒนธรรม (cultural borrowing) และต่อมาจึงรับไว้เป็นของตน (Cultural adaption) ซึ่งกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า (Pongsapit, 2006, p. 15)

หากย้อนกลับไปศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มลาวเวียงโคราชนับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานจนถึงปัจจุบันแล้ว พบมูลเหตุหลายประการที่ทำให้คนลาวเวียงกลุ่มนี้ต้องปรับตัว กล่าวคือ ในช่วงแรกของการอพยพพวกเขาถูกกวาดต้อนมาในฐานะเชลยศึกซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองและควบคุมดูแลของชนชั้นปกครองของสยาม แม้ว่าต่อมาภายหลังจะได้รับอิสระในการตั้งรกรากและอยู่อาศัย เนื่องจากปราศจากการศึกสงครามแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงอยู่ในการควบคุมดูแลของราชอาณาจักรสยามโดยขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และได้ผ่านพัฒนาการทางด้านสังคมการเมืองการปกครองมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นคนชาติไทย ตลอดระยะเวลา 240 ปี ที่ผ่านมา พวกเขาได้ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมหลัก จนเกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนเพื่อการอยู่รอดในบริบททางการเมืองและสังคม ซึ่งการปรับเปลี่ยนเรือนให้คล้ายคลึงกับแบบแผนเรือนโคราชนั้นเป็นช่องทางหนึ่งของการแสดงฐานะทางสังคมเพื่อให้เกิดการยอมรับ เป็นการต่อรองทางอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าตนมีสิทธิความเสมอภาคและเป็นพวกพ้องเดียวกัน อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ยังธำรงรักษารูปแบบแผนดั้งเดิมของกลุ่มวัฒนธรรมลาวไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในเรือน แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนเปลือกภายนอกของเรือนพักอาศัยให้สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมโดยรอบก็ตาม

ในขณะที่กลุ่มลาวเวียงมหาสารคามที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานโดยสมัครใจ ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรสยาม แต่ยังมีอิสระในการปกครองกิจการภายในของตนเอง อีกทั้งตำแหน่งที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองและรายล้อมไปด้วยชุมชนที่เป็นคนกลุ่มสังคมวัฒนธรรมลาวเหมือนกัน ส่งผลให้พวกเขาสามารถรักษารูปแบบวัฒนธรรมความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนค่านิยมทางสังคมของตนเองไว้ได้มากกว่า ดังจะเห็นได้จากการคงลักษณะแบบแผนดั้งเดิมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ จึงอาจกล่าวได้ว่า คนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่อพยพไปอยู่ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทางด้านการเมืองการปกครองและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านั้นเกิดการปรับตัวในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนออกมาทางด้านความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัย ทั้งนี้ กลุ่มที่ถูกควบคุมและอยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจมักจะรับวัฒนธรรมหลักของรัฐและผสมกลมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก ซึ่งคนกลุ่มนี้อันติถูกกลืนโดยกลุ่มอำนาจและยึดโยงกับวัฒนธรรมเดิมของตนน้อยลง แต่กลุ่มที่อยู่ห่างไกลอำนาจรัฐมักจะมีความต้องการธำรงวัฒนธรรมเดิมของตนอยู่ แต่ก็ยอมรับวัฒนธรรมหลักด้วยในบางเรื่อง (Pongsapit, 2006, pp. 18-20)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาที่ให้การสนับสนุนเงินทุนในการเผยแพร่บทความวิชาการนี้

Reference

- Clement-Charpentier, S., & Clement, P. (2003). *Hūanlāo*. (In Lao) [Lao house. (S. K. Patiyasak, Trans.)]. Vientiane, Lao PDR: Champa Phap.
- Cohen, Y. A. (Ed.). (1968). *Main in adaptation: The biosocial background*. Chicago, IL: Aldine.
- Dovey, K. (1985). Home environments. In I. Altman & C. M. Werner (Eds.). *Home and homelessness* (pp. 33-64). New York, NY: Plenum Press.
- Jiramanee, S. (2002). *Sinlapasathāpattayakamphūnthin 'īsānnaiwatthanathamthai-lāo*. (In Thai) [Isan Vernacular architecture in Thai-Lao culture]. Chon Buri: Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University.

- Klangboonklong, V., & Phechsungphan, P. (1987, October). *Hūan 'īsān*. (In Thai) [Isan house]. In *kānsammanā rūang 'ēkkalak sathāpattayakam 'Īsān*. (In Thai) [Identity of Isan architecture] (pp. 129-136). Khon Kean: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage of His Majesty the King.
- Lawrence, R. (1990). Learning from colonial houses and lifestyles. In M., Turan. (Ed.). *Vernacular architecture: Paradigms of environmental response* (pp. 219-257). Aldershot, UK: Avebury.
- Nilathi, S. (1987, October). *Rūan 'īsānlæpraphēnīkānyū 'āsai*. (In Thai) [Isan house and living tradition]. In *kānsammanā rūang 'ēkkalak sathāpattayakam 'Īsān*. (In Thai) [Identity of Isan architecture] (pp. 137-140). Khon Kean: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage of His Majesty the King
- Pinijvarasin, W. (2012). *Phūmpanyākānpraptūanaibān-rūanlāowīang Bōriwēnlumnāmphāklāng*. (In Thai) [Adaptation in the house-Ruan Lao Vieng, in the central region]. *Najuaa Journal: Architecture Design and environment*, 27, 45-60.
- Pongsapit, A. (2006). *khwāmlāklāithāngwatthanatham (krabūanthatlæbotbātnaiprachāsangkhom)*. (In Thai) [Cultural diversity (Paradigm and role in civil society)] (5th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Rapoport, A. (1969). *House form and culture*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Samutkup, S., Kitiasa, P., Teekuntikula, S., & Suraphinij, J. (1997). *Withīkhitkhōngkhonhai: Phithīkam khūangphīfōn khōng lāokhāochoo Čhangwatnakhōnrāthasīmā*. (In Thai) [Thai people's way of thinking: The ritual "Khuang Phee Phon" of "Lao Khao Chao", Nakhon Ratchasima Province] (Research Report). Nakhon Ratchasima: Suranaree University of Technology.
- Tansuwanrat, K. (2002). *Sathāpattayakamphūnthin: Kranīsuksārūankhōrāt Čhangwatnakhōnrāthasīmā*. (In Thai) [Local architecture: Korat house case study in Nakhon Ratchasima] (Research Report). Nakhon Ratchasima: National Research Council of Thailand.
- Themeeyaphan, W. (1987, October). *Sangkhēpkhwāmkāntangthinhānmanutnaiphāk'īsān (læbāngsūankhōnglāo)Naichēngētkānthāngprawatsātthāng'ēksānlælakthānthungratsamai phraphutyōtfāčhulālōkmahārāt*. (In Thai) [In brief, the human settlement in the northeast (And some parts of Laos) in the way of historical events, documents and evidence of the reign of King Buddha Yot Fa Chulalok the Great (Rama I)]. In *kānsammanā rūang 'ēkkalak sathāpattayakam 'Īsān*. (In Thai) [Identity of Isan architecture]. Khon Kean: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage of His Majesty the King.
- Wongtes, S. (2012). *Mahāsānkhām Māčhāknai?*. (In Thai) [Where did Mahasarakham come from?]. Bangkok: Mae Kham Phang.

